
ARKKUVAATTEESTA MUISTOLIINAKSI

Muistoliinamallisto

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö

Muotoilun koulutusohjelma

Visamäki 28.3.2012

Maria Nurminen

Muotoilu
Hämeenlinna

Työn nimi Arkkuvaatteesta muistoliinaksi

Tekijä Maria Nurminen

Ohjaava opettaja Päivi Vaarula, Mirja Niemelä

Hyväksytty _____._____.20____

Hyväksyjä

VISAMÄKI
Muotoilun koulutusohjelma
Tekstiili

Tekijä	Maria Nurminen	Vuosi 2012
Työn nimi	Arkkuvaatteesta muistoliinaksi	

TIIVISTELMÄ

Opinnäytetyön aiheena on muistoliinamalliston suunnittelu arkkuvaate lähtökohtana. Tavoitteena työssä oli suunnitella tekstiilimallisto omaan tuotantoon. Opinnäytetyössä selvitetään mikä arkkuvaate on sekä käydään läpi arkkuvaatteen kaltaisten tekstiilien käytön historiaa ja nykyisiä hautajaiskäytäntöjä ylipäänsä. Työssä pohditaan myös, mitä nykyisin täytyy ottaa huomioon suunniteltaessa hautajais tekstiiliä. Opinnäytetyö sai alkunsa toteutumattomasta arkkuvaatetilauksesta. Työ päätettiin silti tehdä samasta aiheesta, koska aihe koettiin ajankohtaiseksi.

Opinnäytetyössä käytetty lähdeaineisto on pääosin kirjallista. Tärkeinä lähteinä toimivat samasta aiheesta tehdyt opinnäytetyöt sekä tietokirjalliset lähteet suomalaisesta kansanhistoriasta ja hautauskulttuurista. Nykyisistä tavoista on saatu tietoa henkilöiltä, jotka toimivat alalla eri työtehtävissä. Työ on tuotteen suunnittelu- ja valmistusprosessi, jonka valmistusosa tapahtuu opinnäytteen laajuuden ulkopuolella. Visuaalisen suunnittelun pohjana käytettiin hautajaiskulttuuriin kuuluvia vanhoja tapoja ja käytänteitä.

Lopputuloksena syntyi uusi hautajais tekstiili, muistoliina. Muistoliinaa voi käyttää osana arkku- tai uurnahautausta. Se soveltuu käytettäväksi sekä kirkkoon kuuluville ja kuulumattomille. Työssä esitellään tekstiilistä visuaaliset suunnitelmat: kuosit, värit, materiaalit ja tekniikat.

Avainsanat Arkkuvaate, hautajaiset, mallisto, tekstiilisuunnittelu

Sivut 37 s. + liitteet 8 s.

Hämeenlinna
Degree Programme in Design
Design Option

Author Maria Nurminen **Year** 2012

Subject of Bachelor's thesis From Funeral Pall to Memorial Cloth

ABSTRACT

The subject of the thesis was designing a memorial cloth collection based on a funeral pall. The starting point for the design work was a funeral pall commission which was never realised. The thesis describes what a funeral pall is and presents the use of textiles used as funeral palls through history. It also provides information about the general funeral conventions of today. The thesis discusses what should be taken into consideration when designing a funeral textile. The main focus was to design a textile collection for the author's private production.

The research material consisted mainly of books including former theses on the same subject and non-fictional books about Finnish folklore. Information about today's conventions was obtained from people working in this branch. Manufacturing was not included in the thesis. The visual design was based on old funeral customs and habits.

The outcome of the thesis was a new funeral textile, a memorial cloth which can be used as a part of the funeral with a coffin or with an urn in religious or irreligious contexts. The thesis introduces the visual designs for the textile: patterns, colors, materials and techniques.

Keywords Funeral pall, funeral, collection, textile design

Pages 37 p + appendices 8 p.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
1.1	Aiheen valinta ja tavoitteet.....	1
1.2	Rajaus.....	1
1.3	Aineiston hankintatavat.....	2
1.4	Kysymyksenasettelu.....	2
1.5	Viitekehys.....	3
2	ARKKUVAATTEEN HISTORIA.....	3
2.1	Mikä on arkkuvaate?.....	3
2.2	Arkkuvaate ennen.....	4
2.2.1	Arkkuvaate Pohjolassa.....	4
2.2.2	Arkkuvaate Suomessa.....	5
2.3	Arkkuvaate nyt.....	5
2.4	Arkkuvaatteen koko, säilytys, hoito.....	7
3	HAUTAJAISET.....	9
3.1	Evangelisluterilainen kirkko.....	9
3.1.1	Hautaan siunaaminen.....	9
3.1.2	Muistotilaisuus.....	10
3.1.3	Arkkuvaatteen käyttö hautajaisseremoniassa.....	10
3.2	Siviilihautajaiset.....	12
3.2.1	Prometheus-seremoniat Oy.....	12
3.2.2	Arkkuvaatteen tai muun vastaavan tekstiilin käyttömahdollisuudet.....	12
3.3	Tuhkaus.....	13
4	SUUNNITTELU.....	14
4.1	Arkkuvaatteen tarve nykyisin.....	14
4.2	Päätökset malliston luonteesta ja kohderyhmästä.....	14
4.3	Suunnittelun lähtökohdat.....	15
4.3.1	Käspaikka.....	15
4.3.2	Kuoleman ekologisuus.....	17
4.3.3	Käytännölliset seikat.....	17
4.3.4	Materiaali- ja tekniikkavalinnat.....	20
4.4	Visuaaliset lähtökohdat ja symboliikka.....	20
4.4.1	Havu- ja puuaihe.....	20
4.4.2	Veneteema ruuhesta.....	21
4.4.3	Kasviaihe.....	22
4.4.4	Ihminen.....	23
4.4.5	Muoto ja väri.....	24
4.5	Suunnitteluprosessi.....	24
5	MALLISTO.....	29
5.1	Karsikko.....	30
5.2	Ruuhi.....	30
5.3	Vanitas.....	31
5.4	Muista kuolevaisuutesi.....	31

5.5 Käyttö.....	32
6 ARVIOINTIA JA POHDINTAA.....	33
LÄHTEET	35

Liite 1	Karsikko-kuosi a
Liite 2	Karsikko-kuosi b
Liite 3	Ruuhi-kuosi a
Liite 4	Ruuhi-kuosi b
Liite 5	Vanitas-kuosi a
Liite 6	Vanitas-kuosi b
Liite 7	Muista kuolevaisuutesi-kuosi a
Liite 8	Muista kuolevaisuutesi-kuosi b

1 JOHDANTO

1.1 Aiheen valinta ja tavoitteet

Opinnäytetyön tavoitteena on suunnitella arkkuvaatemallisto. Idea arkkuvaateaiheiseen opinnäytetyöhön sai alkunsa Habitare 2010-messuilta. Messuille osallistui tekstiili ja lasi-keramiikka Wetterhoff Wunderworld -kokonaiskonseptilla. Messujen jälkeen kouluumme otti sähköpostilla yhteyttä Tukholman ruotsinsuomalainen kirkko. Se kirjoittivat ruotsiksi haluavansa kirkkolleen arkkuvaatteen, joka toteutettaisiin ommellen tai kutoen.

Ilmaisin kiinnostukseni ja olin muutamalla sähköpostilla yhteydessä; minä kirjoitin suomeksi ja Tukholmasta vastattiin ruotsiksi. Kävi ilmi, että aika-taulumme olisi ollut mahdotonta yhdistää, jolloin täytyi valita, toteutetaanko projektia ollenkaan. Siinä vaiheessa päätin ottaa arkkuvaatteen opinnäytetyöaiheekseni, mutta ilman kirkkoa asiakkaana.

Arkkuvaate 1. arkkualba on kirkkotekstiili, jota käytetään siunaustilaisuudessa arkun päällä. Arkkuvaatetta käytettäessä voi itse arkku olla hyvin vaatimaton, kuten esimerkiksi nykyisin yleistyvässä polttohautauksessa voi olla tapana. Arkkuvaate aiheena on ajankohtainen ja olen huomannut jonkinasteisen kiinnostuksen aihetta kohtaan lisääntyneen.

Arkkuvaatteen voi omistaa seurakunta, joka lainaa sitä tilaisuuksiin. Suvuilla tai perikunnilla voi myös olla oma arkkuvaate. Kuka tahansa voi tehdä itselleen haluamansalaisen vaatteen arkun päälle, jota toivoo käytettävän omissa hautajaisissaan. Evankelisluterilaisessa kirkossa arkkuvaatteen symboliikka rinnastuu kastemekkkoon.

Opinnäytteessä perehdytään myös suomalaiseen kuolemankulttuuriin, jonka pohjalta saadaan ideoita ja lähtökohtia uuden tekstiilin suunnitteluun. Kohderyhmä määräytyy kirkkokunnan tai kirkottomuuden mukaan. Opinnäytteen lopputuloksena valmistuu oma mallisto, johon kuuluu neljä eri kuosia.

1.2 Rajaus

Opinnäytteessä perehdytään arkkuvaatteen historiaan ja hautajaiskulttuuriin. Hautajaisista syvemmin esitellään evankelis-luterilaiset hautajaiset ja siviilihautajaiset. Evankelis-luterilainen kirkko on valittu, koska se edustaa maamme valtauskontoa sekä sen rinnalla esitellään kirkottomia hautajaiskäytäntöjä. Ortodoksinen kirkko on rajattu ulkopuolelle, sillä se on liian laaja aihepiiri työhön.

Kuolemaan liittyvän symboliikan pohjalta suunnitellaan oma mallisto, josta opinnäytteessä esitetään visuaaliset suunnitelmat. Tekstiilien valmistaminen ei kuulu opinnäytetyöhön.

1.3 Aineiston hankintatavat

Alkutiedonhankinta tapahtuu lukemalla kirkkotekstiilii aiheista kirjallisuutta ja etsimällä tietoa siitä, mikä arkkuvaate on ja mistä se juontaa juurensa. Internetin kautta pääsee jo olemassa olevien arkkuvaatteiden jäljille.

Työssä selvitetään mitä kuuluu hautajaisseremoniaan, ja minkälainen hautausseremonia on kirkkoon kuulumattomilla sekä evankelisluterilaisessa seurakunnassa, jotta voi tehdä päätöksen, kenelle tekstiilit on suunniteltu.

Tärkeä näkökulma on ottaa huomioon käyttäjät, jotka tekstiiliä hoitavat ja liikuttelevat tilanteissa, joissa sitä käytetään. Tekstiilin täytyy olla hoidettavissa ja mahdollisesti yhden ihmisen käsiteltävissä käyttötilanteessa. Huomioon on otettava tilanteet ja tilat, jotka ovat vakiintuneet kyseisissä seremonioissa käytettäviksi.

Syvempi tiedonhankinta tapahtuu lukemalla kirjallisuutta vanhoista hautaustavoista ja –kulttuurista. Uudemman kirjallisuuden ja henkilökohtaisten tiedonantojen avulla saadaan tietoa nykyisistä hautajaistavoista. Näiden lähteiden kautta löytyy uuden suunnittelulle idea.

1.4 Kysymyksenasettelu

Aluksi pohdin, mille uskontokunnalle tämä tekstiili suunnitellaan. Tarpeellista on mielestäni ottaa selvää kirkottomien hautaamisesta ja hautaus-tilanteesta, ennen kuin voin päättää kenelle ja minkälaisiin tilaisuuksiin tekstiiliä suunnittelen.

Pääkysymys

Millainen on arkkuvaatemallisto?

Mikä on arkkuvaate?

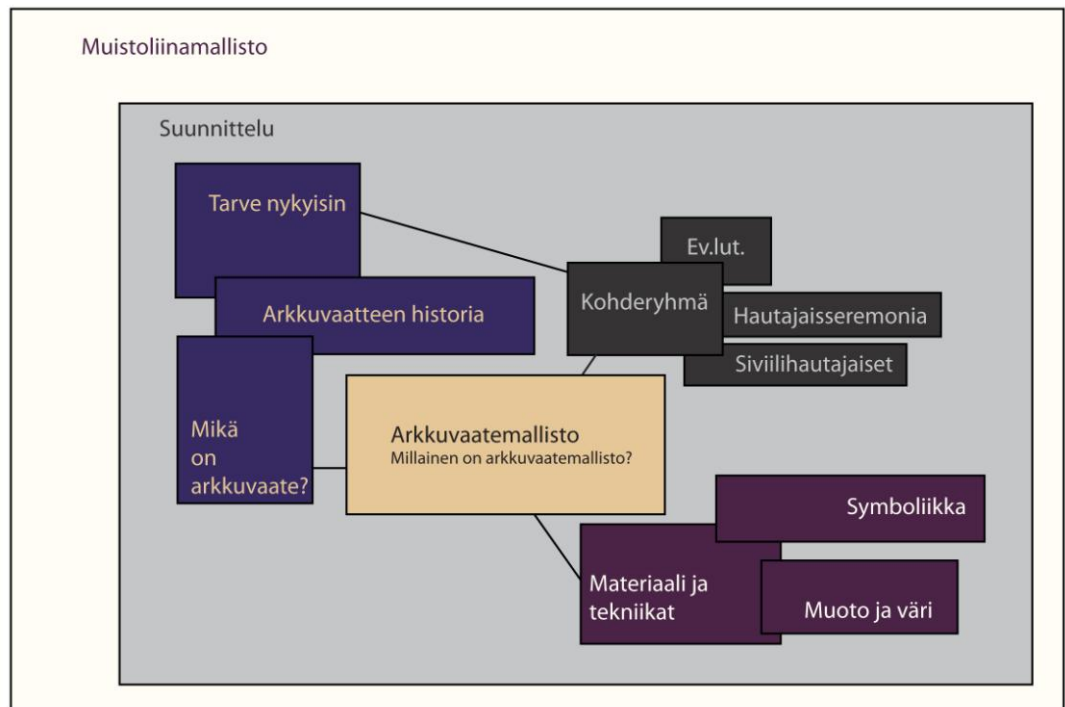
Mikä arkkuvaatteen tarve on?

Kenelle mallisto on suunniteltu; uskonnollisille vai uskonottomille?

Mitkä ovat suunnittelun lähtökohdat?

Millaista on kuolemaan liittyvä symboliikka?

1.5 Viitekehys

Kuva 1 Työn osat ja suunnittelun sekä malliston valmistamisen vaikutus työhön

2 ARKKUVAATTEEN HISTORIA

2.1 Mikä on arkkuvaate?

Arkkuvaate on hautajaisissa käytetty tekstiili, joka tulee arkun päälle siunaustilanteessa. Ennen arkkujen käyttöä vainaja peitettiin vaatteella haudautamisen ajaksi. Historian mukaan vainaja tai arkku on voitu peittää jollain kotoa löytyvällä suurella tekstiilillä.

Arkkuvaatteen värinä on yleensä valkoinen, jolloin se luterilaiselle symboloi samoja merkityksiä kuin ristiäismekko. Merkityksiä voi lähteä tulkitsemaan arkkualba-nimen kautta. Latinan sana alba merkitsee valkoista. Varhaisimman tulkinnan mukaan alba ilmaisee symbolisesti puhtautta ja kärsivällisyyttä. Alba viittaa varhaiskristilliseen kastepukuun, ja kuvaa Kristuksen vanhurskautta, johon ihminen kasteessa ”puetaan”. Arkkualbaa käytettäessä katsotaan, että arkku on puettu albaan. Alban käyttö evankelis-luterilaisen uskon mukaan osoittaa kaikkien olevan tasavertaisia Jumalan edessä. (Lempiäinen 2002, 118.)

Käytettyjä nimityksiä tekstiilille ovat myös arkkupeitto, arkkuliina, arkkuja ja arkunpeite sekä historiallisissa lähdeaineistoissa paarivaate ja paariverka. Sotilaallisissa hautajaisissa arkkuvaatteen virkaa hoitaa lippu. Käytän tekstissä tekstiilistä eri nimityksiä sen mukaan, mitä lähdeaineistossa on

käytetty. Itselleni luontevin ilmaisu on arkkuvaate, vaikka se voikin joissain tapauksissa sekoittaa ajattelemaan vaatetta, joka puetaan vainajan päälle ennen arkkuun panemista. Arkkuvaate on sanana neutraali soveltu- en hyvin aiheen objektiiviseen tarkasteluun.

2.2 Arkkuvaate ennen

Vainajan pukeminen ja peittelemine arvokkaisiin tekstiileihin sekä hauto- jen ja hautakammioiden koristelemine on kuulunut tapoihin kautta histo- rian. Viitteitä löytyy jo tunnetusta Bayeuxin seinävaatteesta, jossa on ku- vattuna Edvard Tunnustajan hautajaiskulkue (Kuva 2.). Hän kuoli 5.1.1066.

Kuva 2 Osa Bayeuxin seinävaatteesta. Edvard tunnustajan hautajaiskulkue. (Wikipedia n.d.)

2.2.1 Arkkuvaate Pohjolassa

Viikinkiajalla Pohjolassa arkunpeitteenä on käytetty ryijyä. Norjasta ja Ruotsista löytyy enemmän viittauksia arkkuvaatteen käyttöön kuin Suomesta. Nykyisinkin kyseinen tekstiili on huomattavasti käytetympi Ruotsissa kuin Suomessa. (Hänninen 1994, 2.)

Norjassa vainajaa peittävä tekstiili on ollut käytössä koko maassa 1500–1600-luvuilla. Arkkujen yleistyessä tekstiiliä käytettiin joko arkun päällä tai alla. Nykytavoista eroten tekstiiliä käytettiin paikoin kukkien sijaan. Ruotsissa arkkupeitto on keskiajalla ollut ainoastaan ylimmän yhteiskuntaluokan käytössä. Vainaja vietiin haudaan usein ilman arkkua, jolloin se peitettiin tekstiilillä. 1700-luvulla ja 1800-luvun alkupuolella arkkupeitteen käyttö yleistyi alempienkin yhteiskuntaluokkien käyttöön. (Hänninen 1994, 3–4.)

Arkkupeitteitä on vuokrattu seurakunnilta ja varakkailla perheillä on ollut omansa. Jos peitettä ei ole ollut saatavilla, on käytetty jotain muuta kodista löytyvää tekstiiliä, kuten esimerkiksi valkoista lakanaa, koristeellisia kotikutoisia peitteitä tai raanua. Ammattikunnilla on ollut omansa, erityisesti merimiesten keskuudessa omien arvokkaiden peitteiden käyttö on ollut yleistä. (Hänninen 1994, 4.)

2.2.2 Arkkuvaate Suomessa

Suomessa tietoja arkkuvaatteen käytöstä on vähän. Hänninen otaksuu käytön olleen samankaltaista kuin Ruotsissa ja Norjassa. Arkkua hevoskyydillä kirkkoon vietäessä on vainajan päälle levitetty esim. raanu tai nurinpäin käännetty ryijy. Kirkolle saavuttaessa ryijyn tilalle vaihdettiin arkunpeite, jos sellainen oli saatavilla. (Hänninen 1994, 4.)

Esimerkkeinä Suomessa käytetyistä tekstiileistä Hänninen mainitsee Pohjanmaalla käytetyn kirjottuja peitteitä, joita on voinut käyttää koko kylä. Koillis-Inarin porolappalaiset ovat peittäneet ruumiin kuormavaatteella eli kuljulla. Joskus rekeen ja arkun päälle on voitu levittää hevosloimi tai arku on voitu peittää vain valkoisella lakanalla eli raidilla. Kemijärveltä on tieto, että arkun päälle levitetty peite on voitu heittää hautaan.

Etelä-Karjalassa on tiedon mukaan 1800-luvulla arku peitetty vaipalla eli peitteellä, kun sitä on lähdetty kuljettamaan kirkkoon. Ajajat ovat istuneet arkun päällä. Kirkon luona tämä suojana ollut vaate poistettiin ja tilalle levitettiin paariverka. Nastolalaisilla on 1920-luvulle asti ollut yhteiskäytössä ryijy, joka on asetettu arkun alle hautausmaan porstuassa. (Hänninen 1994, 5.)

Museoviraston historiallisissa kokoelmissa on kaksi paarivaate-nimellä olevaa tekstiiliä, jotka on siirretty museon kokoelmiin Seurasaaren Karunan kirkon kellotapulista. Myös Hänninen mainitsee nämä lopputyössään. Karunan paarivaatteista toinen on vuodelta 1777, toisesta ei ole vuosilukutietoja. Paarivaatteet ovat mustaa sarkaa.

Museoviraston kansatieteellisissä kokoelmissa on myös kaksi paarivaatetta. Toinen on Muurlasta Varsinais-Suomesta. Se on suurikokoinen, villasilkkinen musta vaate, jonka reunoja kiertävät kolmeen kertaan jaetut ja solmitut hapsut. Toinen on Lapualta, valkoista pellavapalttinaa. Vaate on kahdesta osasta koottu, keskellä on sauma, kaikkia reunoja kiertävät käsin virkatut 3 cm leveät pitsit. (Tauriainen, sähköpostiviesti 24.1.2012.)

2.3 Arkkuvaate nyt

Arkkupeitteen, bårtäcke, käyttö on Ruotsissa elpynyt uudestaan vuodesta 1984 lähtien tekstiilitaiteilija Anna-Lisa Odelquist-Krusen ansiosta. Hän järjesti näyttelyn kirkkotekstiileistä, Nutida Kyrklig Textil, jossa oli esillä myös arkkupeitteitä. Seuraavana vuonna Ruotsin kirkon omistama Libreria Konsthantverk järjesti arkkupeitenäyttelyn. Näistä voidaan katsoa al-

kaneen arkkupeitteen uusi aikakausi Ruotsissa. Norjassa peitto, kisteteppu, on Suomen tavoin vielä melko tuntematon, mutta sen suosio on lisääntymässä. (Hänninen 1994, 7; Tuominen 2006, 111.)

Hänninen kirjoittaa lopputyön tekohetkellä (1994) Ruotsissa arkkuvaatteen olleen aktiivisessa käytössä noin sadassa seurakunnassa. Eräässä seurakunnassa tekstiilin käyttö on ollut niinkin yleistä kuin 1-3 kertaa viikossa. (Hänninen 1994, 7.) Tämä on aivan päin vastaista kuin esimerkiksi Mikkelin seurakuntayhtymästä saamani tieto. Siellä on seurakunnassa kyseinen tekstiili, mutta työntekijät eivät muista, että sitä olisi koskaan käytetty.

Kuva 3 Suomen käsityön ystävien mallistossa olevan arkkuvaatteen kuvioaihe. (Suomen käsityön ystävät [www-sivut n.d.](http://www-sivut.n.d.))

Kuva 4 Arkkualba suvun omaan käyttöön. Leena Ahlström, Forssan ammatti-instituutin päättötyö. (Fai:n [www-sivut n.d.](http://www-sivut.n.d.))

Hännisen (1994, 7–8) lopputyöstä käy ilmi, että ainakin neljällä seurakunnalla on ollut käytössään arkkuvaate vuonna 1994. Suomen Käsityöystävillä on tuotannossaan kolme arkkuvaatemallia (Kuva 3.), joita on valmistettu 1994 mennessä kahdeksan kappaletta (Hänninen 11.). Tiedustelin Suomen Käsityönystäviltä tämänhetkistä tilannetta, mutta en ehtinyt saada vastausta. Eivola kertoo lopputyössään hänen saamiensa tietojen mukaan sillä hetkellä (2004) Suomessa olleen 12 seurakuntaa, joilla on arkkuvaate.

Seurakunnat kertovat nettisivuillaan hautajaisjärjestelyjen alla arkkuvaatteenkäyttömahdollisuudesta. Sivuja tutkiessa ei ole näkyvillä merkkejä arkkuvaatteen käytön yleistymisestä. Lopputöissä olevia lukumääriä laskettaessa määrä on noussut neljästä kahteentoista kymmenessä vuodessa.

Näitä lukuja katsoessa voisi ajatella määrän olevan kasvussa, joskin hitaasti.

Tekstiilien lukumäärään voidaan lisätä mahdolliset sukujen, perikuntien ja yksityisten henkilöiden omistamat arkkuvaatteet (Kuvat 4 ja 6), mutta niitä on mahdoton arvioida. Internetistä löytyy joitakin osumia aiheesta. Eivolan (2004, 19) mukaan käsityönopettaja ja yrittäjä Heljä Heiska on pitänyt kaksi arkkupeitteentekokurssia vuonna 2003, ja lopputyöntekohetkellä uusi kurssi on ollut suunnitteilla.

Kuva 5 Paijalan kappelin arkkualba "elämänpuu". (Tuusulan seurakunnan www-sivut n.d.)

Mahdollisesti suomalaisen mielenlaadun ja hautajaisperinteen takia vainajat halutaan haudata hienossa arkussa eli arkulla halutaan osoittaa kunnioitusta vainajalle. Opinnäytteeseeni liittyen olen ollut yhteydessä Anneli Aurejärvi-Karjalaiseen (sähköpostiviesti 4.5.2011) ProSeremonioista (ks. 3.2.1). Hänen mukaansa ihmiset eivät halua arkkua peitettävän, muutoin kuin kukilla, koska edelleen ajatellaan sen kertovan halvasta arkusta. Halpa arku taas viittaa ihmisten mielissä siihen, että vainajaa ei arvosteta. Toisaalta arkkulaite, eli kukka, joka kiinnitetään arkun päälle (ks. 4.3.3), on hyvin tärkeä. Arkkuvaatteen ollessa arkun päällä ei sen päälle voi asettaa kukkia, ellei siinä ole kukkalaitteen kiinnittämiseksi tarkoitettua aukkoa. Käytännöt vaihtelevat seurakunnittain.

2.4 Arkkuvaatteen koko, säilytys, hoito

Arkkuvaate on suuri tekstiili, koska se nykymuodossaan peittää koko arkun. Jotkin arkkuvaatteet ovat niin suuria, että ne laskeutuvat maahan asti arkun päällä ollessa. Tämänkokoisen tekstiilin hoito ja säilytys on jo sen kokoluokan kannalta vaativaa. Arkkuvaatteen käytössä ja säilytyksessä tu-

lee huomioida arvotekstiilien säilytyksen vaatimukset. Ihanteellisin säilytystapa olisi säilyttää tekstiili vapaasti tangon päällä roikkuen, puhtaasti ja ilmastavasti.

Ensimmäinen arkkuvaatteen hoitoon vaikuttava asia on sen materiaali. Arkkuvaate on puhdistettava sen materiaali huomioon ottaen. Eivola (2004, 10–12) pohti lopputyössään arkkuvaatetta ekologiselta kannalta. Hänen suunnittelemansa tekstiili on vesipestävä, joka on puhdistustavoista vähiten ympäristöä kuormittava. Eivolan suunnittelemaan kokonaisuuteen kuuluu myös arkkuvaatteen kanssa käytettävä hiekkaliina, joka helpottaa hoitoa (Kuvat 7 ja 8). Hiekkaliina on arkkuvaatteen päälle asetettava pieni tekstiili, jolle siunaushiekka sirotellaan. Hiekkaliina suojaa arkkuvaatetta hiekalta ja vähentää tekstiilin huoltotarvetta.

Kuva 6 Nurkista pyöristetty suvun käytössä oleva arkkuvaate. (Weckman 2006, 99.)

3 HAUTAJAISET

Hautajaiset on nimitys kokonaisuudelle, johon sisältyy vainajan saattohetki ja muistotilaisuus. Kirkollisen toimituksen sisältö hautaan siunaamisen osalta on määritelty kirkkolaissa. Vapaamuotoisempi ohjelma siirtyy muistotilaisuuteen. Siviilihautajaisissa ei ole pakollista kaavaa, vaikkakin tilaisuuden luonteen takia seremonian kulku useimmiten on hyvin samantyyppinen kuin kirkollisessa toimituksessa.

3.1 Evankelisluterilainen kirkko

3.1.1 Hautaan siunaaminen

Hautaan siunaamisen toimittaa pappi kirkossa, siunauskappelissa, sairaalan kappelissa, haudalla tai vainajan kotona, sen mukaan kuin omaiset sopivat siitä papin kanssa (KJ 2:22). Hautaustavoissa noudatetaan paikallista käytäntöä. Suluissa olevat kohdat voidaan jättää pois.

I Johdanto

1. Virsi. Virren edellä voi olla alkusoitto tai muuta sopivaa musiikkia.
2. Alkusiunaus. Siunaus ja vuorotervehdys voidaan lausua tai laulaa.
3. Johdantosanat. Jos johdantosoja seuraa yhteinen rippi, niiden tulee johdattaa synnintunnustukseen.
4. (Yhteinen rippi)
5. (Psalmi)
6. Rukous

II Sana

7. Raamatunluku ja puhe

III Siunaaminen

8. (Uskontunnustus)
9. Siunaussanat. Siunaussanat voidaan lausua haudalla (kohta 16).
10. (Virsi)
11. Rukous
12. Isä meidän

IV Päätös

13. Siunaus
14. Päätösmusiikki
15. (Rukous haudalla)
16. (Hautaan laskeminen)

(Suomen ev. lut. kirkon keskushallinto. Kirkkojärjestys n.d.)

3.1.2 Muistotilaisuus

Kirkollisen seremonian jälkeen pidetään muistotilaisuus muualla, esim. seurakunnan tiloissa, vuokratussa juhlapaikassa omaisten tai vainajan kotona. Muistotilaisuuden viettämiseen ei ole virallista kaavaa. Tavallisesti tilaisuuden ohjelma rakentuu muistosanoista, pyydetyistä puheenvuoroista, virsistä ja muusta musiikista. Tilaisuudessa on usein ruoka- tai kahvitarjoilu. (Suomen ev.lut. kirkko n.d.)

3.1.3 Arkkuvaatteen käyttö hautajaisseremoniassa

Arkkuvaate laitetaan arkun päälle ennen siunaustilaisuuden alkamista. Vahtimestarit asettavat arkkuvaatteen arkun päälle ennen siunaustilaisuuden alkamista, joskus apuun tarvitaan joku hautajaisväestä. Arkkuvaatteen päälle ei yleensä saa laittaa kukkia. Kukat tai kukkalaitteet asetetaan erillisille telineille, jotka on asetettu arkun molemmin puolin. Kyseessä ollessa arkkuhautaus poistetaan peite ennen arkun pois kantamista. Jos taas kyseessä on tuhkaus, jää arkku peitteineen seremonian loputtua tilaan.

Kuva 7 Pyhän Ristin kappelin arkkupeite. Suunnittelija Marja Eivola 2004. (Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän www-sivut n.d.)

Joissain seurakunnissa kukkalaitteet asetetaan suoraan arkkupeitteen päälle, suojaamatta tekstiiliä lainkaan. Joissain seurakunnissa on käytössä suojaukseen muovi tai erillinen suojakangas. Arkkupeitteessä voi olla läppä tai aukko, joka mahdollistaa kukkalaitteen kiinnittämisen arkkuun. Arkkupeitettä voidaan käyttää myös ilman kukkalaitteita. (Imatran seurakunnan hautausopas; Eivola 2004, 14.)

Siunaustilaisuudessa arkun päälle sirotellaan siunaushiekkaa. Arkkuvaatteessa voi olla tähän tarkoitukseen tehty aukko, jotta siunaushiekka tulee suoraan arkulle. Hiekan sirottelu varten voi olla myös erillinen hiekkaliina, jonka päälle sirottelu tehdään. Hiekkaliina on huomattavasti helpompi puhdistaa kuin arkkuvaate itsessään, jos hiekka sirotellaan suoraan sen päälle, mikä sekin on aivan mahdollista. Käytännöt vaihtelevat seurakunnittain. Hiekan sirottelu voidaan tehdä suoraan peitteen päälle, jos peitteen omistaja on siihen suostuvainen.

Kuva 8 Kärsämäen siunauskappelin arkkupeite. Suunnittelija Marja Eivola 2004. (Uolevi Salonen. Turun ja Kaarinan seurakuntayhtymän www-sivut. n.d.)

3.2 Siviilihautajaiset

Siviilihautajaisissa ei ole minkään järjestyksen pakollista kaavaa. On mahdollista ja yleistä, että tilaisuus on kaksiosainen. Tällöin tilaisuus muistuttaa hyvin paljon kirkollisia hautajaisia. Ensimmäinen on saattohetki kappeliin, jonka jälkeen muistotilaisuus muualla.

Tavallisin seremonian kulku edellä mainitulla tavalla järjestettynä on yleensä seuraava:

- alkusoitto (yleensä uruilla)
- saattoväen kukkatervehdykset
- musiikkikappale (instrumentaalimusiikkia tai yksin-, yhteis- tai kuoro-laulua)
- saattopuhe
- musiikkikappale (ks. edellä)
- loppusoitto (yleensä uruilla)

Kaikilla paikkakunnilla seurakunnat eivät luovuta kappeliaan muihin kuin kirkollisiin hautajaisiin. Tällöin saattohetki pidetään tavallisesti haudalla.

Siviilihautajaiset voivat olla hyvin erilaisetkin. Voihan olla, että vainaja on itsekin ilmaissut toiveitaan surujuhlan luonteesta. Ohjelma on vapaa ja sen sisällön voi suunnitella täysin omilla ehdoilla, tietenkin vainajan tahtoa kunnioittaen. Siviilihautajaisiin ei tarvitse sisällyttää mitään vain tavan vuoksi ja ne voidaan tehdä vainajan näköiseksi monin eri tavoin. Tietoa ja apua uskonnottoman surujuhlan järjestämiseen saa Pro-seremonioilta sekä hautaustoimistoista.

Tuhkauksen ollessa kyseessä uurnanlaskuun viikon, kahden kuluttua hautajaisista osallistuvat lähiomaiset. Hautajaiset muistotilaisuuksineen voidaan järjestää myös uurnan läsnä ollessa. Tuhkauksesta enemmän kohdassa 3.3. (Pro-Seremoniain www-sivut B.n.d.)

3.2.1 Prometheus-seremoniat Oy

Pro-Seremoniat on suomalaisten siviilijärjestöjen yhteisesti perustama, voittoa tavoittelematon palvelukeskus, joka tarjoaa tietoa ja palvelua uskontokuntiin sitoutumattomien perheitten juhliin. (Pro-seremoniain www-sivut A.n.d.)

3.2.2 Arkkuvaatteen tai muun vastaavan tekstiilin käyttömahdollisuudet

Siviilihautajaisten kulkua ei ole missään määrätty. Aurejärvi-Karjalaisen (sähköpostiviesti 4.5.2011) tiedossa ei ole ainoitakaan siviilihautajaisia, jossa vastaavaa tekstiiliä olisi käytetty. Aurejärvi-Karjalainen tiedusteli asiaa myös Pro-Seremonioiden ammattipuhujilta, jotka eivät heidän olleet tekstiilin käyttöön uransa aikana törmänneet.

Tekstiilin käyttöön ei ole mitään estettä tilaisuudessa. Ihmisille on tärkeää kukkalaite arkun päällä, joten he valitsevat arkun näkyville ja kukka-aiheet siihen. Arkkuvaatteen kanssa tämä ei yleensä ole mahdollista. Toisaalta ei ole olemassa vaihtoehtoa, ainakaan yleisesti tunnettua, arkkuvaatteen korvaavalle tekstiilille.

3.3 Tuhkaus

Tuhkauksen saa suorittaa vain Läninhallituksen hyväksymä krematorio. Tuhkauksen hoitaa krematoriohenkilökunta. Krematoriot eivät vastaanota vainajia ilman arkkua. Tuhkaus tapahtuu aina arkun kanssa. Arkku antaa vainajalle intimizeettisuojan.

Tuhkausprosessi on kehitetty vainajaa kunnioittavaksi. Krematoriuunit on kehitetty varta vasten ko. tarkoitusta varten. Tapahtumasta puhutaan tuhkaamisena eikä ruumiin polttamisena, sillä arkkua ei sytytetä tulen avulla, vaan se syttyy palamaan uuniin kuumuudesta johtuen. Jäähtynyt tuhka viedään koneeseen, joka erottaa arkun ruuvit ja naulat tuhkasta. Tuhka valuu koneesta suoraan uurnaun. Prosessi tapahtuu kenenkään koskematta vainajaan tai tuhkaan.

Aikuisen vainajan uurnan koko on vähintään neljä litraa. Lopullisesta sijoituspaikasta riippuen määräytyy uurnan materiaali. Tuhkauurna voidaan luovuttaa omaisille krematoriossa, jossa on mahdollisuus hiljentymiseen. Vaihtoehtoisesti voidaan sopia hautaus toimiston kanssa uurnan toimittamisesta uurnanlaskutilaisuuteen. (Krematoriosäätiö r.s. B.n.d.)

Tuhka on sijoitettava vuoden kuluessa tuhkauksesta lopulliseen paikkaansa. Hautausmaalla urna voidaan sijoittaa sukuhautaan, urnahautaan, urnalehtoon tai urnaholviin tai sen voi sirotella muistolehtoon. Tuhka on kokonaisuudessaan loppusijoitettava yhteen paikkaan, sitä ei saa jakaa esim. siroteltavaksi eri paikkoihin. Tuhkan loppusijoituspaikka voi hautausmaan ohella olla mikä tahansa paikka, johon on alueen omistajan tai haltijan suostumus. Lopullinen sijoituspaikka ja alueen omistajan suostumus on ilmoitettava krematorion ylläpitämään rekisteriin ennen tuhkan vastaanottamista. (HautausoimiL 7:18–20§.)

Tuhkaus säästää resursseja: se on halvempaa kuin arkkuhautaus ja hautausmaan pinta-alaa tarvitaan vähemmän. Tuhkaamisen yhteydessä voidaan hyvin ajatella puhdistavaa tulta, se suojaa elossa olevia mahdollisilta tarunnoilta. (Krematoriosäätiö r.s. A.n.d.)

Suomessa tuhkataan jo yli 40 % vainajista. Tämä ilmenee Suomen krematoriotoiminnan tilastoista. Vuonna 2010 tuhkausten osuus kaikista vainajista oli 41,50 %. Määrä kasvaa tasaisesti koko ajan. (Suomen hautaus toiminnan keskusliitto ry, 2010.)

4 SUUNNITTELU

4.1 Arkkuvaatteen tarve nykyisin

Arkkuvaatteelle ei varsinaisesti ole näkyvillä suurta suosionnousua. Hautastavoissa noudatetut perinteet ja ajatusmallit eivät tue arkkuvaatteen käyttöä. Arkkuvaate on yleisesti ihmisten keskuudessa vähän tunnettu. Tiedon lisäämisellä kiinnostus ko. tekstiiliä kohtaan mitä luultavimmin kasvaisi.

Arkkuvaatteen käyttö kulkee hyvin yhdessä ekologisen ajattelutavan kanssa. Sitä käytettäessä voidaan valita halvempi ja ekologisempi arkku, koska se peittyy tekstiilin alle. Arkkuvaatetta käytettäessä ei myöskään ole tarvetta suurille kukkalaitteille.

Arkkuvaate on tekstiilinä raskas ja suuri käytettäväksi. Se on arvotekstiili ja hankintana kallis. Arkkuvaatteen pohjalta suunnittelemani tekstiili, muistoliina, säilyttää muistoa kuolleesta ihmisestä ja se voi kulkea suvussa. Kankaaseen voi halutessaan kirjoa edesmenneiden nimet. Tekstiili voi toimia myös yhden hautauksen muistona, jolloin se voidaan haudata arkun mukana. Tällöin se on valmistettava maatuovista materiaaleista.

Loppuosa opinnäytteestäni esittelee muistoliinan suunnittelua, sen lähtökohtia ja valmiin malliston. Tämä vastaa omalta kohdaltani otsikossa esitettyyn kysymykseen.

4.2 Päätökset malliston luonteesta ja kohderyhmästä

Suunniteltaessa tekstiilejä hautajaisten yhteyteen Suomessa, on pohdittava mille uskontokunnalle ja millaisiin hautajaisiin tekstiilit suunnitellaan. Tekstiilien käyttö osana arkun koristelua on mahdollista sekä kirkkoon kuuluville, että kuulumattomille, ylipäänsä sen käyttö on riippumaton uskontokunnasta. Tekstiiliä voi käyttää osana arkkuhautausta ja se soveltuu myös urnan kanssa käytettäväksi. Kuviomaailma on suunniteltu niin, että se ilmaisee uskonnollisesti neutraalilla tavalla kuolemaan liittyvää kuvastoa.

Kuolemaan liittyy vahvoja tunteita ja jokaisen kuolemasuhde määräytyy kulttuurin ja perinteiden pohjalta miten kuolemaan missäkin kulttuurissa suhtaudutaan. Kuvamaailman tekstiileihini olen yrittänyt koota niin, että ne sopisivat erilaisille ihmisille riippuen kuinka se haluavat kuolemaa käsitellä; haluavatko he muistaa vainajaa kukkasin vai ajatella aihetta kliinemmin lääketieteelliseltä pohjalta.

Arkkuvaatteet on useimmiten valmistettu perinteisin käsityömenetelmin. Niissä esiintyy hyvin paljon käsin kudottua kangasta ja kirjontaa. Historialliset tekstiilit ovat niiden valmistumisajankohdan takia käsin tehtyjä. Seurakuntien tilaamat arkkuvaatteet on valmistettu käsin kutoen, joko suunnittelijan itsensä tai ammattikutojan toimesta. Suunnittelemani tekstii-

lin lähtökohtana on olla kevyempi ratkaisu verrattuna suureen arkkuvaatteeseen sekä tuoda aihetta nykypäivään.

Arkkuvaate on arvotekstiili, jolloin lähtökohtaisesti ei ole tarkoitus tehdä ratkaisuja, joilla tuotteesta saadaan esimerkiksi halpa tai toteutuskelpoinen suureen tuotantoon. Suunnittelemani tekstiilillä haluan edesauttaa ekologisen ja kestävänn toiminnan lisääntymistä. Aiheen perinpohjaisen tutkimuksen jälkeen huomaan, että ei ole kysymys pelkästään kauniista tekstiilistä, jolla muistetaan niitä, joita ei enää ole. On kyse myös asioista, joilla on vaikutusta ympäristön säilymiseen ja asenteiden muuttamiseen sen säilymisen edellyttämiseksi.

Tekstiilin historiaa ja ylipäänsä hautaustapoja selvittäessäni olen päätenyt suunnittelemaan uuden tekstiilin, muistoliinan. Muistoliinan muoto tulee vanhasta käsipaikka-tekstiilistä, joka sekin on ollut osa hautajaisrituaaleja. Ortodoksisessa perinteessä käsipaikkaa käytetään edelleen. Käsipaikasta enemmän kohdassa 4.3.1.

4.3 Suunnittelun lähtökohdat

Oman haasteensa suunnittelulle tuo yleisimmin käytettyjen arkkujen muoto. Uurnat sen sijaan ovat yllättävänkin suurikokoisia ja näyttäviä, joten niiden ohella on helppo kuvitella käytettävän näyttävääkin tekstiiliä. Tekniikaksi olen valinnut värjäämisen ja kankaanpainannon. Kuvioiden lähtökohdat ovat havu- ja puuaihe, veneaihe, kasvisaihe ja ihmisaihe. Tekniikat ja kuvioaiheet perustellaan myöhemmin tässä kappaleessa.

4.3.1 Käsipaikka

Käsipaikka on pitkä ja kapea molemmista päistään samalla tavoin koristeltu pyyheliina (Kuvat 9 ja 10). Käsipaikka on tavallisesti 2–3 metriä pitkä ja 30–40 cm leveä. Perinteisesti materiaalina on käytetty kotona kudottua pellavapalttinaa, ja se on koristeltu kirjoen tai kudottaessa. Käsipaikka kuuluu ortodoksisen karjalaisväestön perinteiseen esineistöön. (Säppi 2010, 7.)

Käsipaikalla on monia tehtäviä ortodoksisessa kirkossa, jossa tekstiileillä on ylipäänsä suuri merkitys. Käsipaikkojen tarkoituksena on kaunistaa kirkkoa ja niillä korostetaan ikoneita ja kirkollisten toimitusten arvokkuutta sekä juhlistetaan jumalanpalveluksia (Kuva 11). (Säppi 2010, 221.)

Kuva 9 Käspaikka pellavapalttinaa, kuvio punapöimintää. (Potkonen 2010, 165.)

Kuva 10 Käspaikka käsinkudottua pellavapalttinaa, kuvio revinnäiskirjontaa. (Potkonen 2010, 43.)

Käspaikkojen kuviot perustuvat ikivanhaan, esihistorialliseen symboliikkaan. Nämä alun perin pakanalliset ja uskomusten mukaan taikavoimia sisältävät kuviot ovat siirtyneet ajan kuluessa kristilliseen kuvastoon. (Kelly 2010, 9.)

Kuva 11 Käspaikan käyttöesimerkkejä ortodoksisessa kirkossa. (Potkonen 2010, 226.)

4.3.2 Kuoleman ekologisuus

Oli kyseessä arkku- tai urnahautaaminen, on hautaamisessa ja kaikessa siihen liittyvässä otettu ympäristöasiat hyvin huomioon. Hautausmaat, niiden sijainti, huolto ja kasvillisuus muokataan niin, että syntyy mahdollisimman vähän rasitetta ympäristölle.

Materiaalit sekä arkkuihin että urniin valitaan niin, että ne maatuessaan tai palaessaan aiheuttavat mahdollisimman vähän päästöhaittoja ympäristölle. Arkkujen ja urnien laatuvaatimuksista ja päästökysymyksistä ei ole säädetty lakeja. Yhteinen huoli ympäristöstä on ollut lähtölaukaisijana hautausalalla toimiville tahoille koostaa yhteinen laaduntarkkailujärjestelmä arkuissa ja urnissa käytettäville materiaaleille. (Suomen hautaus-toiminnan keskusliitto ry.)

4.3.3 Käytännölliset seikat

Suuren arkkuvaatteen käyttöä hankaloittavat asiat on otettava huomioon myös pienempää tekstiiliä suunniteltaessa. Suomalaisten käyttämät arkut ovat hieman erimallisia kuin mitä voi ruotsalaisten suosimat. Ruotsissa arkkuvaatteen kanssa käytettävä arkku on tasainen päältä ja se ei kapene jalkopäätä kohti. Tällaisen arkun päälle laitettaessa suurikin tekstiili laskeutuu kauniisti (Kuvat 12 ja 13).

Kuva 12 Kuvasta selviää arkkuvaatteen suuri koko. Tähän kokonaisuuteen kuuluu myös hiikkaliina. Outileena Uotisen suunnittelema arkkualba Minä olen sinut nimeltä kutsunut. Roismalan siunauskappeli. (Sastamalan seurakunnan www-sivut. n.d.)

Suomalaisten suosimat ja standardeiksikin muodostuneet arkkumallit ovat kapeampia ylhäältä. Vanhanmalliseksi kutsuttu arkku kapenee voimakkaasti jalkopäähän ja on kaareva horisontaalisesti pituussuunnassa. Tämän malliselle arkulle kauniisti laskeutuva peittävä vaate on hankala suunnitella. Arkun koko vaihtelee vainajan koon mukaan. Arkun mitat ovat viiden senttimetrin välein muokattavissa sekä pituus- että leveysuunnassa.

Arkun voi myös rakentaa itse. Tällöin on kuitenkin otettava huomioon kaikki samat vaatimukset, jotka on määritelty ostoarkuille. Jos itse tehdyn arkun vainaja haluaa tuhkauksen, on huomioitava myös arkun koko: arkun on mahdollista krematoriouuniin. Krematoriot, sekä hautausmaat, voivat kieltäytyä vastaanottamasta arkkua, tai urnaa, joka on määräysten vastainen ja sen voidaan olettaa aiheuttavan päästöjä ympäristölle. (Kuvat 14 ja 15.)

Arkkulaitteen, arkun päälle tuleva kukan, käyttö ja kiinnitys tulee huomioida tekstiiliä suunniteltaessa. Kukkalaite voidaan kiinnittää arkkuun kahdella tavalla. Arkkuun lyödään kaksi naulaa, joiden päälle kukka laitetaan, jos se on rakennettu oasis-sienen päälle. Sieni on käytettäessä märkä, jolloin se tahraa tekstiiliin, jos kukka asetetaan suoraan sen päälle. Toisella tavalla kukkalaite kiinnitetään, jos se on rakennettu muoviselle alustalle, jossa on kahva kantamista varten. Tällöin kukka voidaan esimerkiksi teipata telineestään kaksipuoleisella teipillä arkkuun kiinni. (Hautauspalvelu Kaila Oy, henk.koht. tiedonanto. 20.2.2012)

Kuva 13 Suora arkku, jonka päällä vaate laskeutuu kauniisti. (Weckman 2006, 103.)

Kuva 14 Arkkumalleja. (SHT-tukku Oy 2010.)

Kuva 15 Uurnamalleja. (SHT-tukku Oy 2010.)

4.3.4 Materiaali- ja tekniikkavalinnat

Materiaalivalintani suunnittelemalleni tekstiilille on valkaistu teollisesti kudottu pellavapalttina. Pellava on perinteisesti arvokas, juhlatekstiileissä käytetty materiaali. Käspaikkatekstiili, joka on ollut yhtenä lähtökohtana suunnittelulle, on sekin pellavaa.

Kuvioinnin toteutan kankaanpainannalla. Lopullisia kustannuksia ajatellen on järkevää suunnitella tekstiili niin, että se on loppukäyttäjien tavoitettavissa. Kankaanpainannan menetelmin toteutettu kuviointi tulee valmistuskustannuksellisesti huomattavasti edullisemmaksi kuin jos kuvio olisi toteutettu kirjomalla.

Värinä käytän pigmenttiväriä, koska se mahdollistaa monipuolisen käytön ja huollon tekstiilille. Pellava ja pigmenttiväri kestävät pesun 60-asteessa, mutta ne voidaan pestä myös 40-asteessa. Reaktiivivärein painettu tekstiili pitäisi pestä 60-asteessa, jotta värit säilyisivät. Alhaisemmissa pesulämpötiloissa voi tapahtua värien irtoamista ja leviämistä.

Mahdollisten tulevien kirjailujen (ks. 4.1.1 ja 5.5) takia on hyvä, että tekstiili voidaan pestä hellävaraisemmin, alhaisemmissa lämpötiloissa. On ekologisesti järkevää suunnitella tekstiili niin, että se voidaan huoltaa helposti itse ja puhdistaa ilman kemiallisia pesuja.

Osassa mallistosta on värjätty pohjakangas, osassa käytetään valkeaa taustaa. Värjäminen tapahtuu joko teollisin- tai kasvivärein, riippuen siitä millä tekniikalla haluttu väri on helpoiten saatavissa.

4.4 Visuaaliset lähtökohdat ja symboliikka

Tekstiileissä käyttämäni kuvioaiheet ja niiden symboliikka pohjautuvat erilaisiin kuolemaan ja hautaamiseen liittyviin tapoihin, kulttuuriin ja uskomuksiin.

4.4.1 Havu- ja puuaihe

Karsikko tässä yhteydessä tarkoittaa puuta, joka on sijainnut ruumiinkuljetusreitit varrella. Puusta on karsittu oksia, eri tavalla paikkakunnan mukaan, ja veistetty kaarnaa pois, jolloin paljastuneeseen puuhun on kaiverrettu merkkejä (Kuva 16). Karsikkopuu on ollut petäjä eli mänty. Petäjä on valikoitunut sen vuoksi, että sen uskottiin olevan lujin puulaji ja se näkyi kauas. Perinne on itäsuomalainen ja luterilainen, ortodokseilla on kalmistot, vaikkakin tapa luultavasti pohjautuu esikristillisiin aikoihin. Tapaan liittyviä uskomuksia on monia. Useammassa lähdeoteoksissa kerrotaan uskotun, että vainaja ei päässyt kummittelemaan tullessaan kulkemaan karsikon ohi. (Pentikäinen 1990,51; Kiiskinen 1992, 20.)

Alkumuotona tälle perinteelle pidetään vanhinta suomalaista vainajain(sielun)palvelustapaa, joka juontaa juurensa aikaan, jolloin erämaan asukkaat hautasivat kuolleet perheenjäsenet asunnon läheisten ikihonkien juurelle. He uhrasivat näille puistoille vainajiansa kunnioittaen sekä toivoen heidän suojelustaan perheelleen, karjalleen ja viljelyksilleen. (Varonen 1898, 97.)

Kuva 16 Karsikkopuu Konnevedeltä (Konneveden kotiseutumuseon www-sivut. n.d.)

Yleisesti hautajaisissa käytetyt havukoristeet ovat vuosisatoja vanha tapa. Kuusen- tai katajanhavuja on käytetty surutalon tai sen pihan koristelussa. Pihaportilta kodin ovelle siroteltujen havujen päällä ei kengätön vainaja pystynyt palaamaan takaisin. Havuja saatettiin levittää myös lattialle. Havukoristelut ovat kuuluneet toisaalta muihinkin juhliin, varsinkin talvella, jolloin muuta vihreää ei ollut saatavilla. (Aurejärvi-Karjalainen 1999, 147; Kiiskinen 1992, 20.)

4.4.2 Veneteema ruuhesta

Veneenmuotoisen ruumisarkun käyttäminen on monien suomensukuisten ja skandinaavisten kansojen tuntema tapa. Vainajalle laitettiin mukaan alus, jolla hän pääsi matkaamaan vesien yli Tuonelaan. Arkkua nimitettiin ruuheksi. Ruuhi tarkoittaa yhdestä puusta veistettyä venettä muissakin yhteyksissä.

Monissa kulttuureissa kuolemaan liittyy ajatus kuolemanjälkeisestä maailmasta, jonne matkustetaan veneellä vesitien halki. Joissain kulttuureissa, Suomessakin, on ollut tapana laskea vainaja veteen. Suomessa tämä on voitu tehdä asettamalla vainaja veneen muotoiseen arkkuun.

4.4.3 Kasviaihe

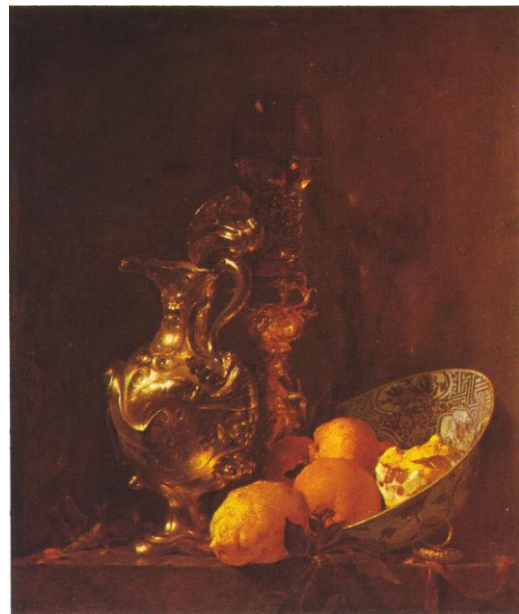
Kukkakoristelut ovat yleistyneet yhtä aikaa teollisen arkuntuotannon kanssa. Hienoja teollisesti valmistettuja ei haluttu enää peittää tekstiilein, joten ne koristettiin ja yksilöitiin kukilla. Kasvisymboliikka liittyy hyvin olennaisesti moniin kulttuureihin ja uskontoihin. Eri kukkiin liittyvillä merkityksillä on voitu ilmaista sanattomasti asioita kukkien antajan ja saajan välillä. (Tuominen 2006, 105.)

Ilman yksittäisiin kukkiin liittyvää salakieltäkin kukat ovat tärkeässä ihmisten juhlissa, eritoten myös hautajaisissa. Opinnäyteaiheeseen liittyen kukat ovat avainasemassa, ne voivat kumota koko tekstiilin tarpeellisuuden. Tämän vuoksi olen valinnut yhdeksi kuva-aiheeksi tekstiililleni kukat.

Uskonnollisessa viitekehyksessä voidaan kymmenille, ellei sadoille eri kasveille löytää merkityksiä. Osa vertauskuvista löytyy Raamatusta, mutta osa on tullut taiteen mukana historian saatossa, kun taiteilijat ovat kuvanneet kasvien symboliikan kautta uskonnollisia henkilöitä ja tapahtumia sekä kuvatun henkilön luonnetta tai esimerkiksi hedelmällisyyttä tai maailmankaikkeuden osia.

Kuva 17 Rachel Ruysch, Kukkia maljakossa, 1698. (Artothek 2001. Maailman taiteen historia.)

Kuva 18 Willem Kalf, Asetelma, n.1650–90. (Artothek 2001. Maailman taiteen historia.)

Kukat ja niiden lakastuminen symboloivat katoavaisuutta. Läpi taidehistorian ne ovat olleet kuvaamisen aiheena. Erityisesti kiinnitän nyt huomiota taidehistorian käsitteeseen 'laatukuvaan', joka on varhainen asetelmataiteen muoto (kuvat 17 ja 18). Laatukuvassa kiinnostus kohdistui puhtaasti visuaalisuuteen nautintoon, jonka kohteena oli mm. luonnon kauneus. Kuvissa saattoi esiintyä kuolevaisuudesta muistuttavia symboleja, esim. loppuun palanut kynttilä tai pääkallo, jotka toisaalta olivat myös kehotus nauttia elämästä. Aiheita kutsutaan nimellä memento mori. Se on latinana ja tarkoittaa muista kuolevaisuutesi (kuva 19). (Honour & Fleming 2001, 608.)

Kuva 19 Laatukuva memento mori – kuva-aiheilla. Pieter Claesz. Vanitas Still Life. 1625. (<http://www.pubhist.com/work/2947/pieter-claes/vanitas-still-life> n.d.)

4.4.4 Ihminen

Kuoleman keskiössä on tietenkin ihminen. Ilman ihmistä ja elämää ei olisi kuolemaa. Kuolema on tunnepitoinen asia, joten konkreettisten asioiden ajattelu voi helpottaa sen käsittelemistä ja ymmärtämistä. Jokainen ymmärtää, että ihminen ei elä ikuisesti, mutta silti läheisen kuolemaa on vaikea käsittää.

Yksi kuva-aiheistani liittyy kliiniseen kuolemaan. Vaikka kuolemaan johtavat syyt vaihtelevat hyvin paljon, ovat kuolemanmerkit jokaisella samat. Näitä ovat hengityksen ja sydämen toiminnan loppuminen, kudospönnityksen pieneneminen, lihasten veltostuminen ja reagoimattomuus ärsykkeisiin. Ihmisaiheisessa kuviossa käytän kuvälähteenäni ihmisen fysiologiaa ja anatomiaa. (Nienstedt, Hänninen & Arstila 1977, 330.)

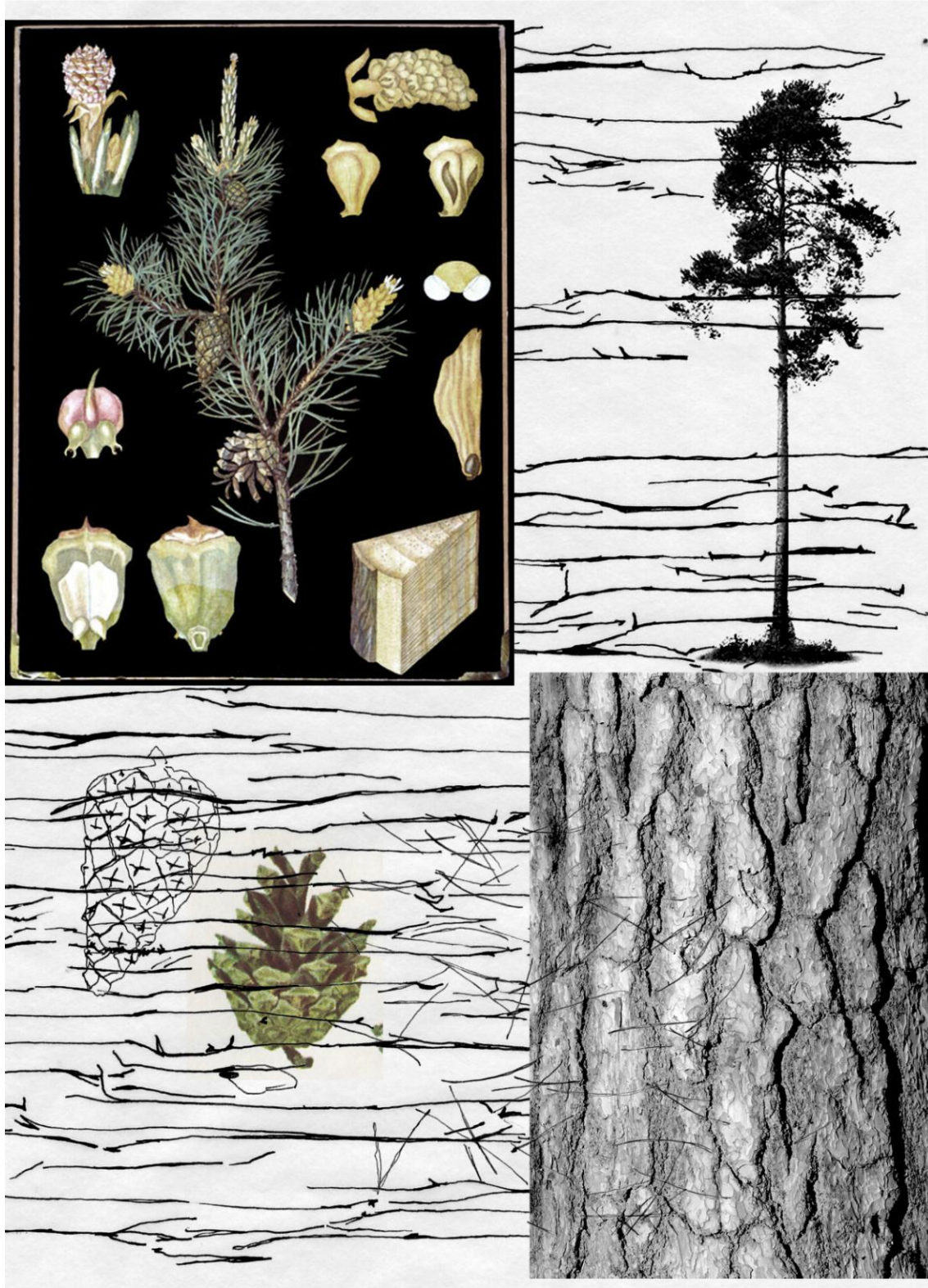
4.4.5 Muoto ja väri

Muoto tekstiiliin tulee käspaikka-tekstiililtä. Pitkä liina, jonka päissä on erilliset kuvio-osat. Käspaikasta poiketen muistoliinan päissä olevat kuviot eivät ole samanlaiset vaan ne toistavat samaa aihetta eri kuvioin.

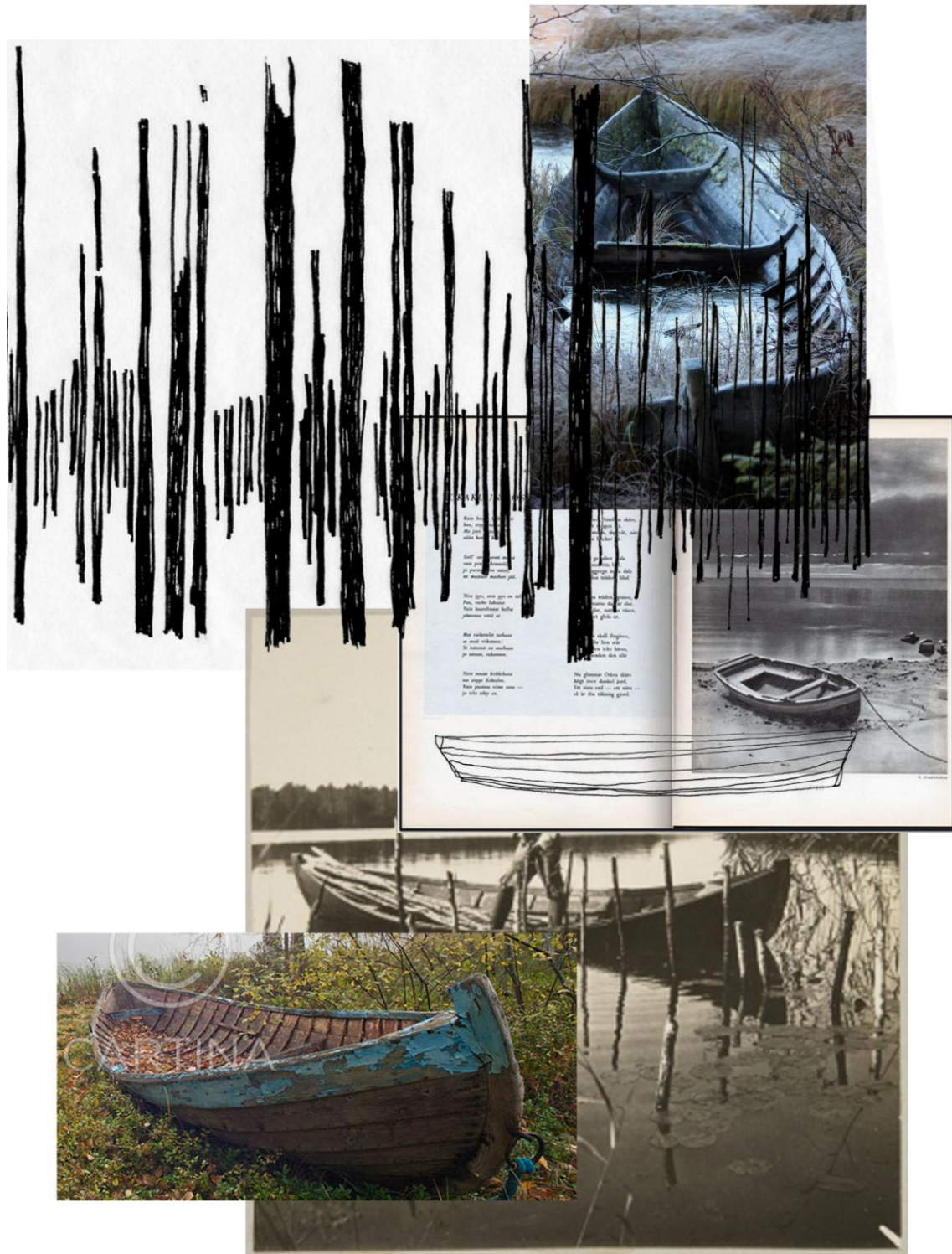
Värit ovat rauhallisia ja hillittyjä aiheeseen liittyen. Valinnat on tehty niin, että ne sopivat kuva-aiheeseen ja tunnelmaan. Esimerkiksi liturgisia värejä ei ole otettu huomioon. Mahdolliset yhteensattumat tulevat kulttuurisista ja alitajuisista lähtökohdista. Väriteorian kautta en ole värejä pohtinut. Värit on valittu täysin visuaalisin perustein.

4.5 Suunnitteluprosessi

Suunnitteluprosessi on edennyt samaan tahtiin ja samassa järjestyksessä kuin opinnäytteeni kokonaisuudessaan. Lähdekirjallisuudesta olen löytänyt mielenkiintoiset aiheet, joiden pohjalta olen ruvennut etsimään kuvallista materiaalia. Kuvamateriaalista olen valinnut, luonnostellut ja piirtänyt kuosit, jotka ovat valikoituneet lopullisiksi. Seuraavilla sivuilla eri kuva-aiheiden visuaalisia lähtökohtia.

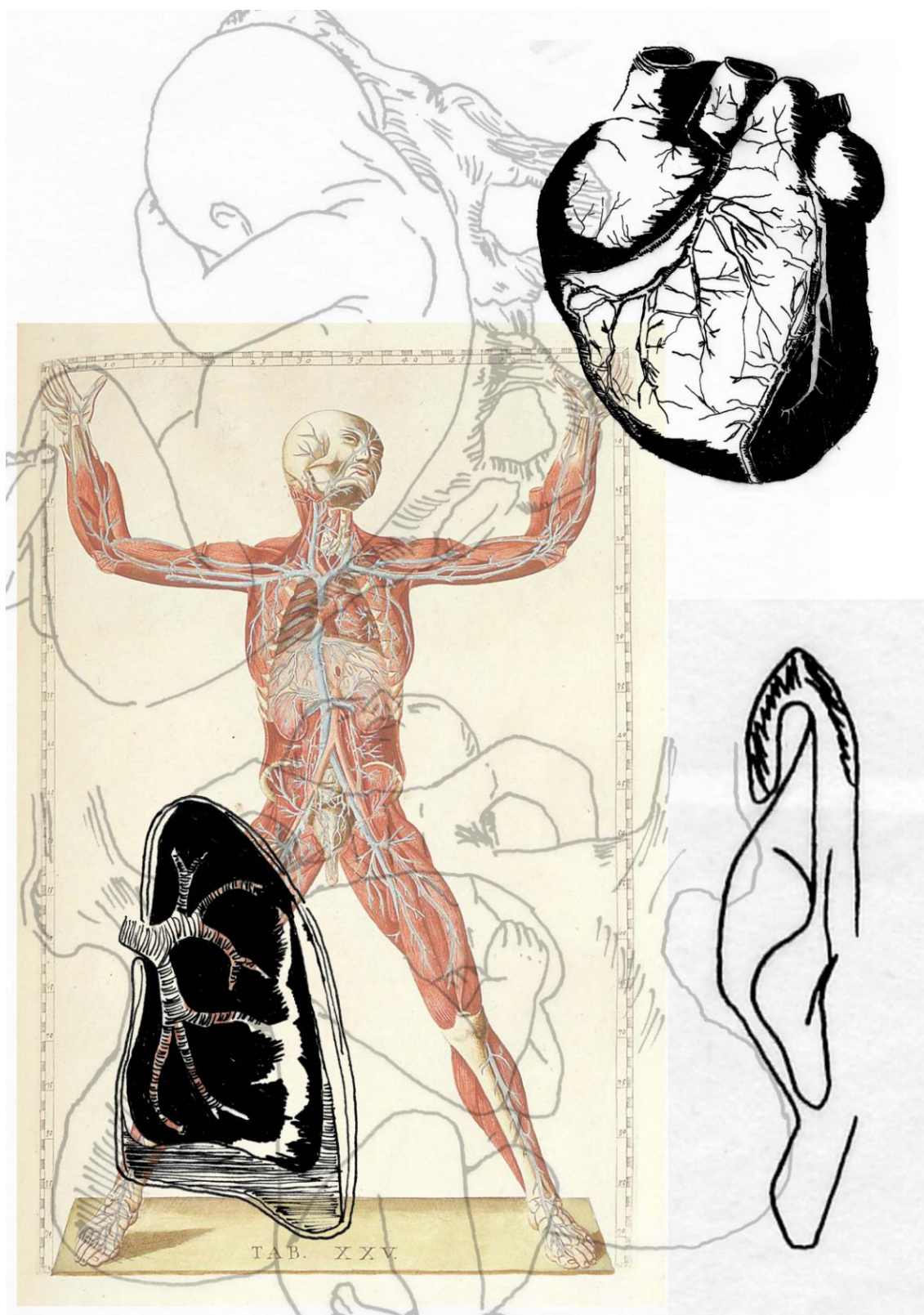
Kuva 20 Havupuuaiheen idea- ja luonnoskuvia

Kuva 21 Veneaiheen idea- ja luonnoskuvia

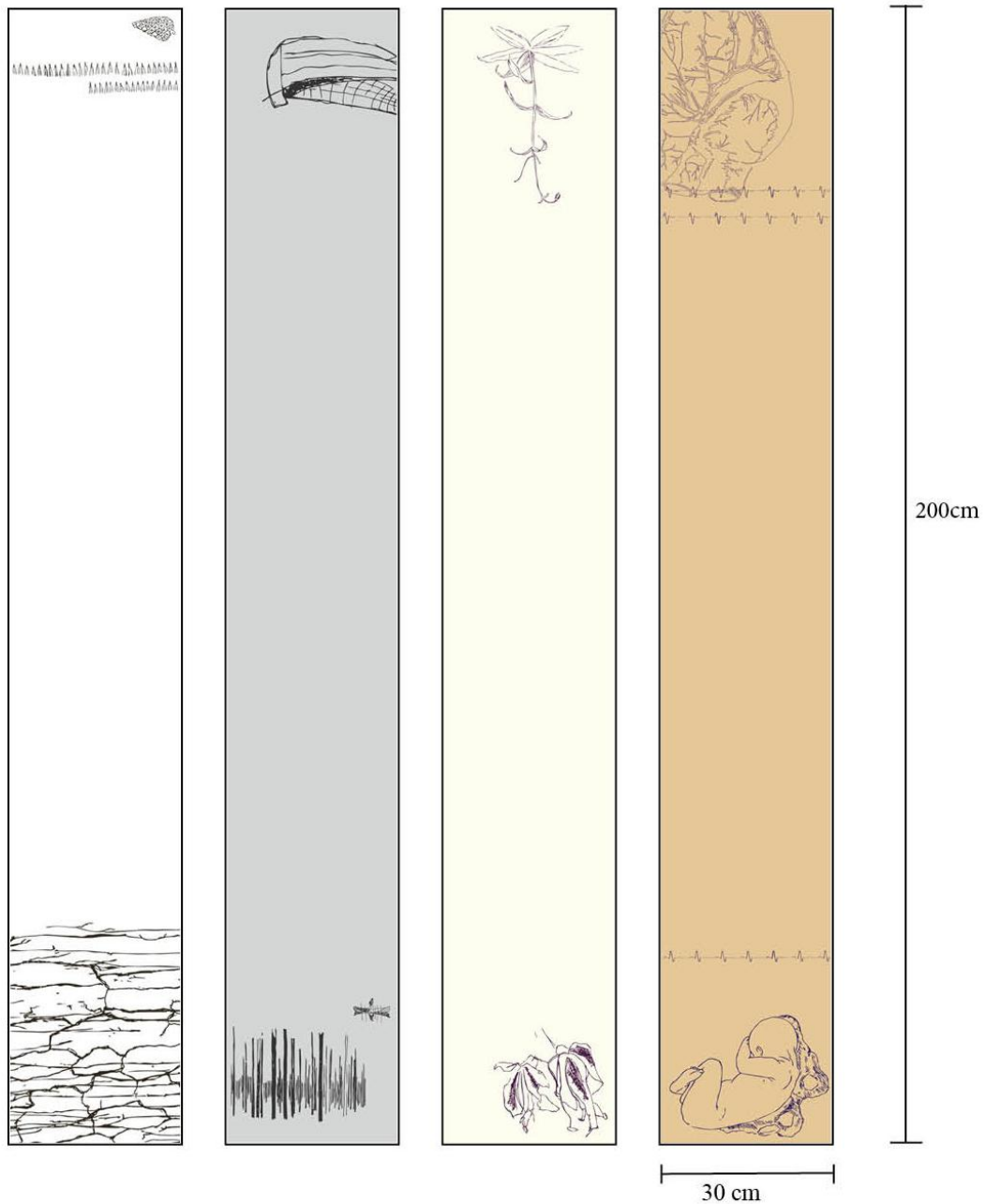
Kuva 22 Kasviiheen idea- ja luonnoskuvia

Kuva 23 Ihmisaiheen idea- ja luonnoskuvia

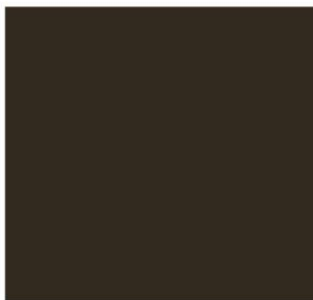
5 MALLISTO

Tekstiilien kuviot ovat luonnollisessa koossa liitteinä (Liitteet 1–8). Sähköisessä versiossa kuvioden koko on puolet alkuperäisestä. Muistoliinan päissä olevat kuviot ovat eri päissä erilaiset. Olen erottanut ne kirjaimin a ja b. Kuviot ovat keskenään samanarvoiset. Tekstiiliä voidaan katsoa kummasta suunnasta tahansa.

Kuva 24 Valmiit muistoliinasuunnitelmat.

5.1 Karsikko

Kuva 25 Karsikko. Pohjaväri valkoinen, kuvioväri tummanruskea.

5.2 Ruuhi

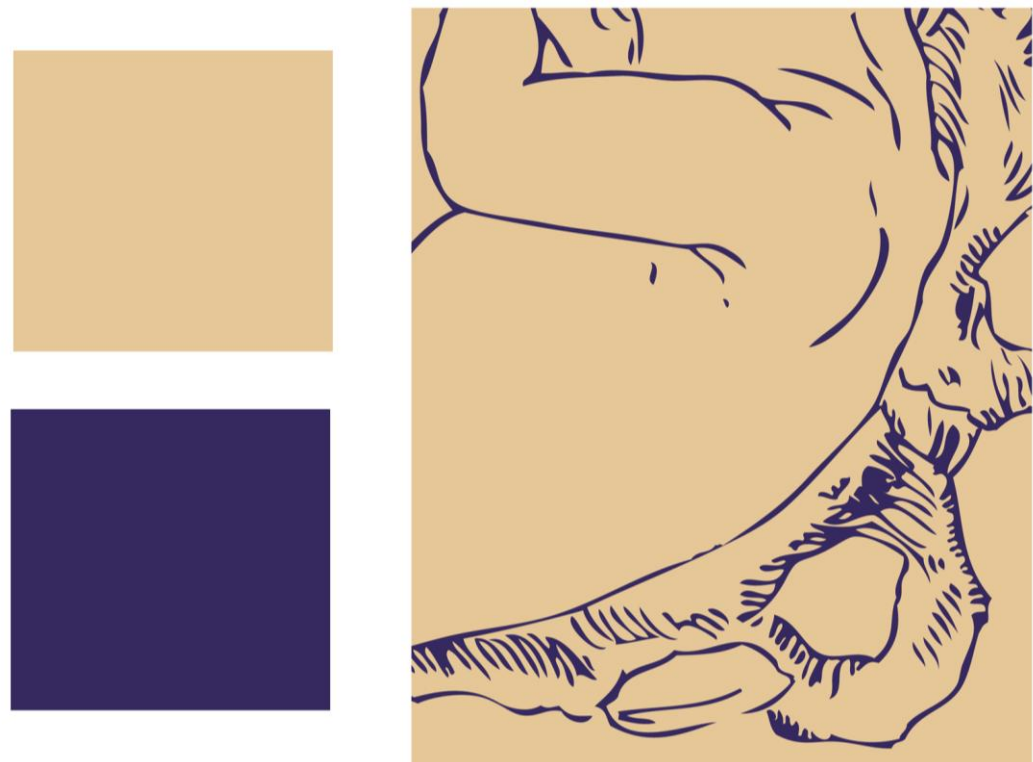
Kuva 26 Ruuhi. Pohjaväri vaaleanharmaa, kuvioväri tummanharmaa.

5.3 Vanitas

Kuva 27 Vanitas. Pohjaväri kellertävänvalkoinen, kuvioväri lämmin violetti.

5.4 Muista kuolevaisuutesi

Kuva 28 Muista kuolevaisuutesi. Pohjaväri vaaleanruskehtava, kuvioväri kylmä violetti.

5.5 Käyttö

Liinaa voi kukin käyttää tavalla, joka itselle on mieluinen. Se on suunniteltu niin, että se voi olla osa hautajaisia sekä arkku- että urnahautauksessa. Sitä voidaan käyttää myös osana urnanlaskua. Tekstiili voi toimia liinana uurnalle, jos uurnaa säilytetään suruaikana kotona, jolloin liina ja uurna muodostavat arvokkaan kokonaisuuden.

Tekstiiliin voidaan kirjoa henkilöiden nimet, joita sillä halutaan muistaa. Tekstiilien värimaailma on rauhallinen ja hillitty, jotta se voi toimia hyvänä pohjana mahdollisille kirjailuille.

Tekstiilin pitkä muoto mahdollistaa sen erilaiset käyttötavat: arkun päällä pitkittäin tai poikittain, uurnan alla liinana tai uurnan ympäri kiedottuna vyönä, miksei halutulla tavalla laskostettuna esimerkiksi arkun päähän.

6 ARVIOINTIA JA POHDINTAA

Pääkysymykseksi jätin ”Millainen on arkkuvaatemallisto?”, vaikka työn edessä ja tiedon lisääntymisen seurauksena lopputuotteeni ei olekaan arkkuvaate, vaan toisenlainen tekstiili: muistoliina. Työn etenemisjärjestyksen ja raportin ymmärrettävyyden ja luettavuuden kannalta on mielestäni selkeämpää jättää kysymys alkuperäiseksi, koska siitä on kaikki lähtöisin.

Tuotteen suunnitteluosion olen jättänyt raportissa vähemmälle huomiolle, enkä käy läpi kaikkia kuvallisia vaiheita. Olen vain esitellyt tuloksen ja selvittänyt mistä lähtökohdista siihen on päädytty, jotta raportti ei paisuisi liiallisuuksiin. Hautajaisseremonian yksityiskohtaista ja muiden lähtökohdientien selvittämistä ja esittelyä pidän tärkeänä, koska ilman niihin perehtymistä en olisi päätenyt tämän kaltaiseen tekstiiliin. Opinnäytteeni tutkimuksellinen ote toteutuu kulttuurihistorian ja tekstiilihistorian selvittämisen kautta.

Lähdekirjallisuutta aiheen historiasta, suoraan arkkuvaatteeseen liittyvää on ollut erittäin hankala löytää. Suomalaisia viitteitä on vähän. Olen käyttänyt historian osuuteen lähteenä Kristiina Hännisen lopputyötä, jossa on erittäin kattava ja hyvä historiaosuus, vaikka työ on jo vuodelta 1994. Hänninen on käynyt tiedonhakumatkalla Ruotsissa lopputyötään varten. Vanhoista suomalaisesta hautaustavoista löytyy siihen liittyvää kirjallisuutta, josta olen löytänyt yksittäisiä viitteitä ylipäänsä arkkuvaatteen tyyppisten tekstiilien käytöstä.

Enemmän nykypäivään osuvia viittauksia löytyy toisesta Taideteollisen korkeakoulun (nyk. Aalto yliopisto) opinnäytteestä (Eivola, M.), jossa on pohdittu arkkuvaatetta ekologiselta kannalta. Näistä omani eroaa sen uudesta tekstiilityypistä ja tiettyyn kirkkokuntaan kuulumisen tarpeettomuudesta sekä sillä, että tekstiili sopii sekä arkkue että uurnahautaukseen.

Mielestäni nämä opinnäytteet, yksittäiset kirjalähteet ja internetistä saatava kokonaiskuva arkkuvaatteen käytön laajuudesta ja siihen liittyvästä kulttuurista on riittävä, koska itse en aio vastaavaa tekstiiliä suunnitella vaan suunnittelen sen pohjalta syntyneistä eri lähtökohdista uuden tekstiilin. Ihmiset, joihin olen ollut yhteydessä opinnäytettäni varten, ovat antaneet omalta kohdaltaan erittäin tärkeää tietoa tavoista ja käytännöistä.

Syventyessäni kuolema-aiheeseen olen huomannut sen sisältävän hyvin paljon ristiriitaisia tapoja ja uskomuksia, myös esimerkiksi luterilaisissa käytännöissä. Toimitukseen on eri aikoina otettu erilaisia tapoja, joita on perusteltu mitä erilaisimmin syin, esimerkkinä edellä mainitusta seuraavaa: Polttohautaus oli ennen kristinuskon tuloa yleinen koko Euroopassa. Alkukristityt suhtautuivat polttohautaukseen jopa täysin kielteisesti, koska he katsoivat sen sopivan huonosti uskoon ruumiin ylösnousemuksesta. (Lempiäinen 2004, 234.)

Kuitenkin polttohautauksessa tapahtuu vain nopeammin se, mikä ruumilla on joka tapauksessa edessä maan alla. Asiat, jotka tulevat perinteiksi ja joista muodostuu tapoja, ovat vain jonkun ihmisryhmän päättämiä. Ne jäävät elämään ja niin tehdään, koska niitä ei kyseenalaisteta ja niihin on niin totuttu, että niitä ei edes ajatella.

Samoin ovat syntyneet ja eläneet kaikki esihistoriallisen ajan uskomukset. Ne ovat muotoutuneet aikojen saatossa aina tarvittavanlaisiksi sekä muokkautuneet muistin varassa. Suunnittelemani tekstiilin pyrkimyksenä on olla osana muutosta ja tapojen muokkautumista edelleen, kuten ne ovat ajan kuluessa kehittyneet tähänkin asti.

LÄHTEET

Painetut lähteet

Aurejärvi-Karjalainen, A. 1999. Perheen omat juhlat. Siviiliseremoniat häistä hautajaisiin. Juva: WSOY.

Eivola, M. Olen mennyt kotiin. Arkkupeite Turun Pyhän Ristin kappeliin. Tekstiilitaiteen maisterin lopputyö. Taideteollinen korkeakoulu. Muotoilun osasto. 2004.

Honour H. & Fleming J. 2001. Maailman taiteen historia. Uud. p. Suom. Marja Itkonen-Kaila, Jüri Kokkonen, Raija Mattila, Tutta Palin ja Seppo Sauri. Helsinki: Otava.

Hänninen, K. Elämänpolku. Arkunpeite, arvokas vaihtoehto. Lopputyö. Taideteollinen korkeakoulu. Tuote- ja ympäristösuunnittelun osasto. Tekstiilitaiteen laitos. 1994.

Kelly, M. B. 2010. Käspaikka – esihistoriallisen symboliperinnön kantaja. Teoksessa Säppi L. & Oino L. 2010. (toim.) Käspaikka, muistiliina. Helsinki: Maahenki Oy, 8–37.

Lempiäinen, P. 2002. Kuvien kieli. Vertauskuvat uskossa ja elämässä. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Kiiskinen, K. 1992. Hautauskulttuuri Suomessa. Suomen Hautaustoimistojen Liiton 50-vuotisjuhlakirja. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Lempiäinen, P. 2004. Pyhät toimitukset. Hämeenlinna: Karisto.

Nienstedt W., Hänninen O & Arstila A. 1977. Ihmisen fysiologia ja anatomia. 3. korj. p. Porvoo: WSOY.

Pentikäinen, J. 1990. Suomalaisen lähtö. Kirjoituksia pohjoisesta kuolemankulttuurista. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksia 530. Pieksämäki: Sisälähetysseuran kirjapaino Raamattutalo.

Säppi, L. 2010. Käspaikan monet tehtävät kirkossa. Teoksessa Säppi L. & Oino L. 2010. (toim.) Käspaikka, muistiliina. Helsinki: Maahenki, 220–243.

Säppi, L. 2010. Käspaikka. Teoksessa Säppi L. & Oino L. 2010. (toim.) Käspaikka, muistiliina. Helsinki: Maahenki, 7.

Tuominen, R. 2006. Elämän peitto. Teoksessa Huttunen, T., Kiiskinen C. & Tuominen R. 2006. (toim.) Mikään ei häviä: kirjoituksia kuolemankulttuurista. Porvoo: WS Bookwell Oy, 99–112.

Varonen, M. 2009. Vainajainpalvelus muinaisilla suomalaisilla. Porvoo-Juva: WS Bookwell Oy. (Alkuperäisteos: Varonen, M. 1898. Vainajainpalvelus muinaisilla suomalaisilla. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran kirjapainon osakeyhtiö.)

Internet-lähteet

Hautaustoimilaki. Krematorio ja vainajan tuhkaaminen. 7: 18–20 §. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030457>

Krematoriosäätiö r.s. A. n.d. Viitattu 20.2.2012. <http://www.krematorio.com/>

Krematoriosäätiö r.s. Tuhkaus B. n.d. Viitattu 20.2.2012. <http://www.krematorio.com/index.php?/tuhkaus.html>

Pro-Seremoniain www-sivut A. n.d. Viitattu 5.5.2011. <http://www.pro-seremoniat.fi/>

Pro-Seremoniain www-sivut B. n.d. Hautajaiset. Viitattu 19.1.2012. <http://www.pro-seremoniat.fi/juhlat/hautajaiset.phtml>

Suomen ev. Lut. kirkko. Pyhät toimitukset. Hautaan siunaaminen. Muistotilaisuus n.d. Viitattu 18.2.2012. <http://evl.fi/EVLfi.nsf/Documents/33A020275B56B21AC225706E002B49AD?OpenDocument&lang=FI>

Suomen ev. lut. Kirkon keskushallinto. Kirkkojärjestys. Kirkollisten toimitusten kirja. Hautaan siunaaminen n.d. Viitattu 20.1.2012. <http://www.evl.fi/kkh/to/KJM/toim-kirja/>

Suomen hautaus toiminnan keskusliitto ry. 2005. Arkkujen ja uurnien laatusuosituksen. Viitattu 11.2.2012. www.shk.fi/laatu/pdf/laatusuositukset.pdf

Suomen hautaus toiminnan keskusliitto ry. 2010. Krematoriotoiminnan tilastot vuosilta 2008, 2009, 2010. www.shk.fi/liitto/tilastot/krematorioutilastot2008-2010.pdf

Tiedonannot

Aurejärvi-Karjalainen, A. 4.5.2011. Siviilihautaamisesta ja käytännöistä. Vastaanottaja Maria Nurminen. [Sähköpostiviesti]. Viitattu 20.1.2012.

Hautauspalvelu Kaila Oy, 2012. Henk.koht. tiedonanto. 20.2.2012.

Tauriainen, S. 24.1.2012. Lisää paarivaatteita. Vastaanottaja Maria Nurminen. [Sähköpostiviesti]. Viitattu 24.1.2012

Kuvalähteet

Kuva 1. Viitekehys.

Kuva 2. Wikipedia n.d. The Bayeux Tapestry (detail). Viitattu 9.2.2012.
http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/9/9a/Tapestry_by_unknown_weaver_-_The_Bayeux_Tapestry_%28detail%29_-_WGA24166.jpg

Kuva 3. Suomen käsityön ystävien www-sivut n.d. Viitattu 29.2.2012.
http://www.kasityonystavat.fi/projektimyynti.php?itemId=projektit_kirkko&subItemId=kirkko_d

Kuva 4. Forssan ammatti-instituutin www-sivut n.d. Viitattu 10.1.2012.
http://www.fai.fi/muuta/kulttuuri/2007/leena_ahlstrom.htm

Kuva 5. Tuusulan seurakunnan www-sivut n.d. Viitattu 10.1.2012
<http://www.tuusulanseurakunta.fi/asp/system/empty.asp?P=694&VID=default&SID=457012359123824&S=1&C=24726>

Kuva 6. Weckman J. 2006. Elämän peitto. Teoksessa Huttunen, T., Kiiskinen C. & Tuominen R. 2006. (toim.) Mikään ei häviä: kirjoituksia kuolemankulttuurista. Porvoo: WS Bookwell Oy, 99–112

Kuva 7. Turun ja Kaarinan seurakuntien www-sivut n.d. Viitattu 29.2.2012.
https://www.turunseurakunnat.fi/portal/fi/haista_hautajaisiin/hautaus/hautausopas/siunaamisen_valmistelu/arkkupeite/

Kuva 8. Salonen U. Turun ja Kaarinan seurakuntien www-sivut n.d. Viitattu 29.2.2012.
https://www.turunseurakunnat.fi/portal/fi/haista_hautajaisiin/hautaus/hautausopas/siunaamisen_valmistelu/arkkupeite/

Kuva 9. Potkonen, P. 2010, 165. Teoksessa Säppi L. & Oino L. 2010. (toim.) Käspaikka, muistiliina. Helsinki: Maahenki Oy

Kuva 10. Potkonen, P. 2010, 43. Teoksessa Säppi L. & Oino L. 2010. (toim.) Käspaikka, muistiliina. Helsinki: Maahenki Oy

Kuva 11. Potkonen 2010, 226 Teoksessa: Säppi L. & Oino L. 2010. (toim.) Käspaikka, muistiliina. Helsinki: Maahenki Oy

Kuva 12. Sastamalan seurakunnan www-sivut n.d. Viitattu 10.1.2012.
http://www.sastamalanseurakunta.fi/arkkualba_valmistui.htm

Kuva 13. SHT tukku Oy, 2010. Arkkukuvasto pdf. <http://www.sht-tukku.fi/>

Kuva 14. SHT tukku Oy, 2010. Arkkukuvasto pdf. <http://www.sht-tukku.fi/>

Kuva 15. Weckman J. 2006. Elämän peitto. Teoksessa Huttunen, T., Kiiskinen C. & Tuominen R. 2006. (toim.) Mikään ei häviä: kirjoituksia kuolemankulttuurista. Porvoo: WS Bookwell Oy, 99–112

Kuva 16. Konneveden kotiseutumuseon www-sivut n.d. Viitattu 11.3.2012.

<http://www.peda.net/veraja/konnevesi/kotiseutuyhdistys/museo/karsikkopuu>

Kuva 17. Artothek. Honour H. & Fleming J. 2001. Maailman taiteen historia. Uud. p. Suom. Marja Itkonen-Kaila, Jüri Kokkonen, Raija Mattila, Tutta Palin ja Seppo Sauri. Helsinki: Otava.

Kuva 18. Artothek. Honour H. & Fleming J. 2001. Maailman taiteen historia. Uud. p. Suom. Marja Itkonen-Kaila, Jüri Kokkonen, Raija Mattila, Tutta Palin ja Seppo Sauri. Helsinki: Otava.

Kuva 19. <http://www.pubhist.com/work/2947/pieter-claes/vanitas-still-life> n.d. Viitattu 9.3.2012.

Kuva 20. soivakasvio.edu.hel.fi Viitattu 15.2.2012

puuproffa.fi Viitattu 15.2.2012

cartinafinland.fi Viitattu 15.2.2012

Maria Nurminen 2012.

Kuva 21. amandantuvantunnelmia.blogspot.com Viitattu 6.2.2012

luovaapuuhastelua.blogspot.com Viitattu 3.3.2012

www.kuvakokoelmat.fi/ Viitattu 6.2.2012

cartinafinland.fi Viitattu 15.2.2012

Maria Nurminen 2012.

Kuva 22. paintingwithlite.blogspot.com Viitattu 3.3.2012

alternativephotography.com Viitattu 3.3.2012

dannyjejong.nl Viitattu 3.3.2012

ms-yellow-5.deviantart.com Viitattu 3.3.2012

Maria Nurminen 2012.

Kuva 23. visionlearning.com Viitattu 11.3.2012

Maria Nurminen 2012.

Kuva 24. Maria Nurminen 2012.

Kuva 25. Maria Nurminen 2012.

Kuva 26. Maria Nurminen 2012.

Kuva 27. Maria Nurminen 2012.

Kuva 28. Maria Nurminen 2012.

